

WIM WEVE

HUIZEN IN DELFT

in de 16de en
17de eeuw

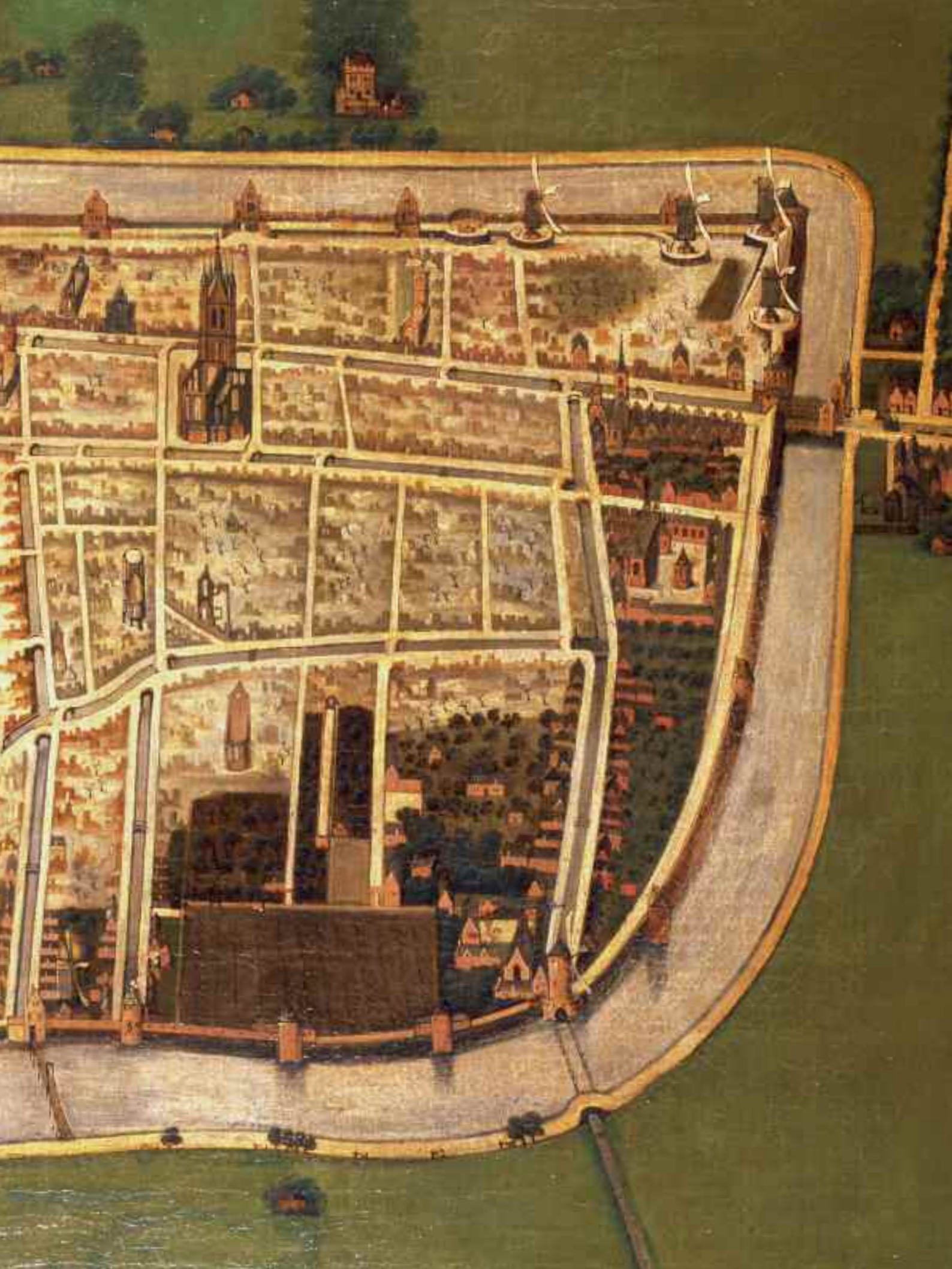

Huizen in Delft in de 16de en 17de eeuw

WIM WEVE

WBOOKS

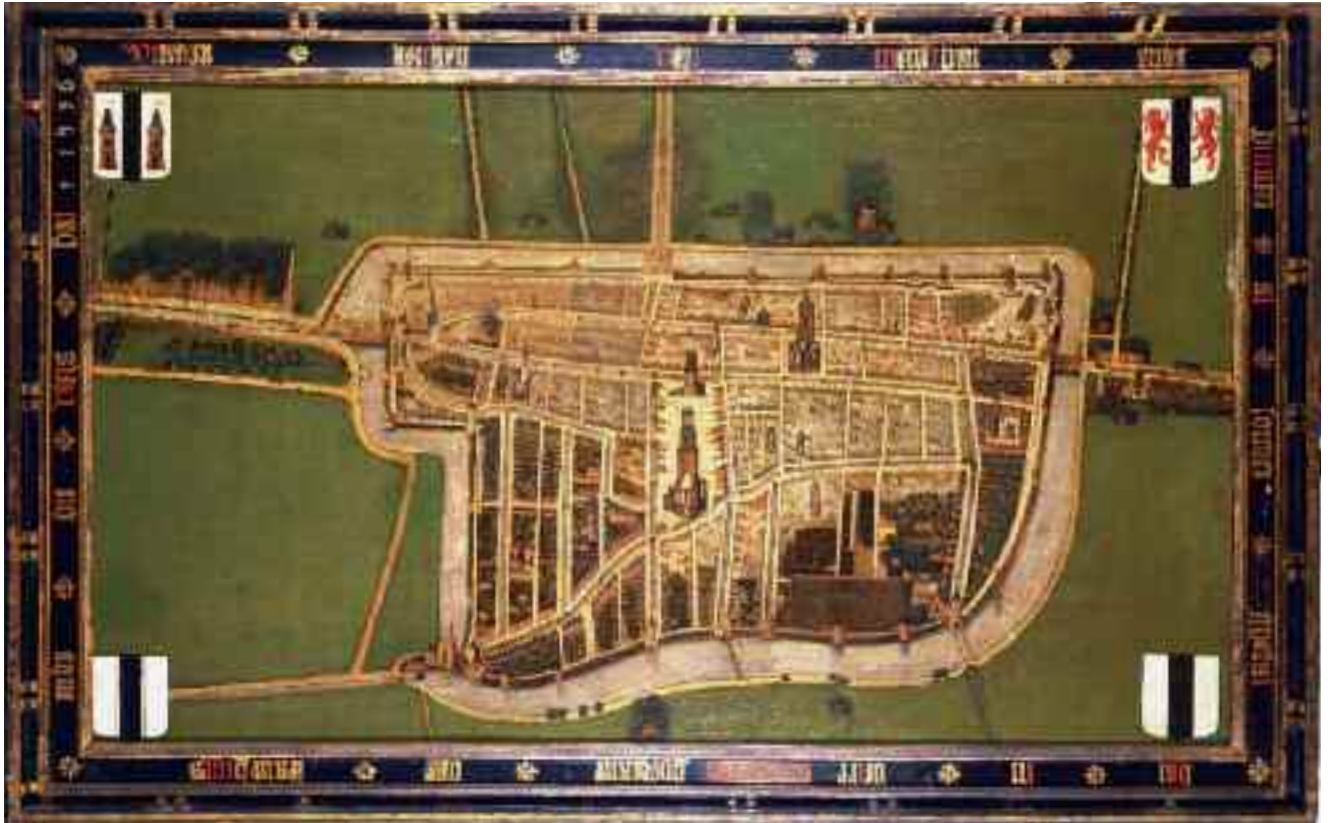

Gezicht op de noordzijde van de Binnenwatersloot (even nummers 16-38), gezien door de Waterslootsepoort. Uit deze en andere afbeeldingen uit begin 19de eeuw is af te leiden dat Delft toen nog veel gevels uit de 16de en begin 17de eeuw telde. (Anonieme tekening ca. 1840, A D)

Inhoud

8	Woorden vooraf
10	Ten geleide
15	DEEL 1 DE HUIZEN IN DE STAD EN HET STADSBEELD
17	De stadsbrand van 1536
25	Huizen van vóór 1536 in het bij de stadsbrand gespaarde gebied
39	Huizen van vóór 1536 in het door de stadbrand getroffen gebied
49	Zestiende-eeuwse huizen van na de stadsbrand
73	Zeventiende-eeuwse huizen
99	DEEL 2 TYPOLOGIE
101	Het diepe huis zonder verdieping
111	Het diepe huis met verdieping(en)
121	Het diepe huis met tweebeukige indeling
133	Het diepe huis met kap en dwarskapje(s)
141	Het diepe huis met dwars zijhuis
153	Het diepe huis met evenwijdig zijhuis
161	Het dubbele diepe huis
167	Het huis met een complexe opzet
171	Het brede huis zonder verdieping
179	Het brede huis met verdieping
189	DEEL 3 CONSTRUCTIEVE EN DECORATIEVE ASPECTEN
191	Kelders
199	Vloeren, balklagen en houtskeletten.
223	Kapconstructies
229	Trappen
239	Stookplaatsen
247	Vensters en deuren
255	Bibliografie
261	Adressenregister
263	Over de auteur
264	Colofon

De geschilderde stadsplattegrond van Delft na de stadsbrand in 1536. Het westen is boven. De tekst op de lijst is een chronogram of jaartalvers waarvan de rood gekleurde letters het jaartal 1536 in Romeinse cijfers vormen. De J telt als I en de U als V. De tekst luidt: VIertien kerCken VeeL MensChen ende hUIJsen aL sonder ghetal sIJn In deLft ghebrandt dat stadhUIJs ende die VLeIshal 1536. (MHP)

De stadsbrand van 1536

Het jaar 1536 is een belangrijk ijkpunt in de bebouwingsgeschiedenis van Delft. Op 3 mei van dat jaar werd de stad getroffen door een brand die ongeveer driekwart van de stad in de as legde. Daarbij werden de twee hoofdkerken, twaalf kapellen en, volgens een uit 1595 daterende kroniek, 2306 huizen¹ verwoest. Over waar de brand ontstaan zou zijn, bestaan uiteenlopende hypothesen, maar waarschijnlijk sloeg, na een lange droge periode, vrijwel tegelijkertijd op meerdere plaatsen de bliksem in.² Over de omvang van de rampzalige gevolgen bestaat weinig twijfel omdat die op een bijzondere wijze werd gedocumenteerd. Dat gebeurde namelijk in de vorm van een op doek geschilderde stadsplattegrond waarop de getroffen delen duidelijk van de gespaarde delen zijn te onderscheiden.

De geschilderde stadsplattegrond heeft een groot formaat³ dat zal zijn gekozen om de schade goed en gedetailleerd weer te kunnen geven en wellicht ook om veel indruk te maken. De Delftse plattegrond werd niet op paneel maar op doek geschilderd waarschijnlijk omdat het daardoor, ondanks het grote formaat, in opgerolde vorm, gemakkelijk getransporteerd kon worden. Dat kan nodig zijn geweest om er bijvoorbeeld een smalle spiltrap mee te kunnen passeren of heel misschien zelfs om het schilderij in opgerolde vorm naar Brussel te kunnen brengen om het daar aan de landsheer, destijds keizer Karel v, te kunnen tonen als onderbouwing van het verzoek om financiële steun. Het schilderij geeft immers een duidelijk beeld van omvang van de enorme schade die de brand had aangericht waardoor de stad en de meeste Delftenaren niet meer in staat waren om hun geldelijke verplichtingen aan de keizer na te komen. Of het schilderij daadwerkelijk in Brussel als 'bewijsstuk' is getoond is niet zeker, maar het Delftse verzoek om steun had in ieder geval resultaat. De stad kreeg voor een peri-

ode van twintig jaar vrijstelling van de zogenaamde 'ordinaris bede', een jaarlijkse belasting aan de landsheer, en kreeg daarnaast een eenmalige subsidie van 500 pond. Delft kreeg ook eenmalig het recht om in Delfland grondbelasting te heffen, en wel van twee stuivers per morgen land. Tot slot kreeg Delft ook nog vijf jaar uitstel van betaling van stedelijke erf-, los- en lijfrenten. De Delftenaren van wie het huis gespaard was gebleven moesten aan de stad een heffing betalen waarmee de herbouw van getroffen huizen werd gesubsidieerd.⁴

De plattegrond van Delft na de stadsbrand

In de 16de eeuw waren de landmeetkunde en de cartografie nog in opkomst en werden voor het eerst met behulp van driehoeksmeting ingemeten plattegronden van Nederlandse steden vervaardigd, waarop bebouwing, in een of andere projectievorm, in opstand werd weergegeven. De Delftse plattegrond uit 1536 is de oudst bekende geschilderde stadsplattegrond⁵ en ook een van de oudste plattegronden van een Hollandse stad. Er werd wel verondersteld dat die pas in de 17de eeuw zou zijn vervaardigd, als kopie van een ouder origineel, omdat men in de 16de eeuw nog niet op doek zou schilderen, maar nog op paneel.⁶ Dat is echter een misvatting. Rond 1536 werd zeker al op doek geschilderd. Zo bestaat er zelfs een grote, op doek geschilderde vogelvluchtplattegrond van de stad Gent die al uit 1534 dateert.⁷ De Delftse plattegrond behoorde tot de inventaris van het stadhuis en werd wat betreft de oorsprong en datering in verband gebracht met een eveneens tot die inventaris behorend paneel dat de toren van de Nieuwe Kerk afbeeldt met nog de oorspronkelijke appelvormige bekroning die in 1536 verloren ging. De lijst daaromheen

Het huis dat prominent is afgebeeld op het schilderij 'Het Straatje' van Johannes Vermeer is een laatgotisch huis dat uit de 15de eeuw zal hebben gedateerd. Misschien stond het ter plaatse van Nieuwe Langendijk 26. (Rijksmuseum Amsterdam)

Huizen van vóór 1536 in het bij de stadsbrand gespaarde gebied

Het oostelijke gedeelte van de stad, dat bij de stadsbrand gespaard bleef, behoort tot de laatste uitbreiding van de middeleeuwse stad en kreeg in 1355 stadsrechten. De bebouwing kwam er geleidelijk tot stand en in veel gevallen pas vanaf de tweede helft van de 15de eeuw. In de loop der tijd zijn de huizen verbouwd of gemoderniseerd, maar raakten ze op den duur ook steeds meer aangetast door de tand des tijds. In de meeste gevallen werden de huizen door nieuwbouw vervangen of zo sterk gewijzigd dat er eeuwen later nog maar weinig over waren waaraan een middeleeuwse oorsprong was af te lezen. Meestal komt die pas aan het licht bij een verbouwing of sloop.

Het Oosteinde, met de Oostpoort aan het uiteinde, is vanouds een doorgaande verkeersroute en mede daardoor te beschouwen als de hoofdgracht van het zuidoostelijke stadsgedeelte. Daaraan werden waarschijnlijk iets 'aanzienlijkere' huizen gebouwd dan aan de daarop uitkomende grachten, waar ruimte was voor kloosters en tuinen. Omdat de gotiek na het jaar van de stadsbrand nog maar zeer kort in zwang bleef, en alle mankracht en materiaal toen nodig was voor de herbouw van huizen in het verwoeste gebied, mag men aannemen dat de meeste, zo niet alle, huizen met gotische details in het bij de brand gespaarde gebied zijn ontstaan vóór 1536, al valt dat zonder dendrochronologische datering of eventuele andere aanwijzing, niet te bewijzen. Een dergelijk pand is Oosteinde 1/3 dat tot een renovatie in 1965 in de rechterzijgevel een merkwaardig gotisch detail bezat. Het pand heeft een geknikte plattegrond met een hoofdvlugel evenwijdig aan het Oosteinde. De rechterzijgevel steekt als puntgevel iets boven het dak van het belendende pand. Vlak onder de nok waren twee naast elkaar gelegen kleine boogjes met een zandstenen driepastracing aanwezig. Dit gedeelte van de

gevel verkeerde in slechte staat en werd in vlakke vorm vernieuwd. Foto's waarop het toen verdwenen detail is te zien zijn vooralsnog niet bekend omdat het belendende pand Oosteinde 5/7 met zijn dakkapel het zicht erop belemmerde. Op een opmeting uit 1965 is het detail slechts summier weergegeven en beschreven.¹ De betekenis van de boogjes is niet duidelijk, maar gedacht kan worden aan een bovenbeëindiging van een smalle nis. Bij een verbouwing in 1990 kon er in het pand niets meer worden waargenomen dat duidelijk op een middeleeuwse oorsprong wees. Geconstateerd kon worden dat de hoofdconstructie waarschijnlijk al was vervangen bij een verbouwing in de 17de eeuw, waarbij de middeleeuwse rechterzijgevel behouden moest blijven omdat daar een belendend pand tegenaan was gebouwd.

Het oudste huis van Delft?

Aan het Oosteinde behield alleen Oosteinde 173 een gedeelte van een laatgotische voorgevel die van vóór 1536 zou kunnen dateren. Dit pand, dat wel als het oudste huis van Delft wordt beschouwd, verdient extra aandacht. In het huis zijn meermalen bouwhistorische waarnemingen gedaan, die duidelijk maken dat het in oorsprong uit de 15de eeuw moet dateren, maar ook dat er in de loop der tijd veel aan is gewijzigd en verminkt. Die wijzigingen en verminkingen zijn het gevolg van het eeuwenlange gebruik als onderdeel van het complex van plateelbakkerij De Porceleyne Fles.² In de voorgevel zijn boven de twee verdiepingsvensters vaag nog de contouren van vroegere vensternissen herkenbaar maar aan het exterieur is de hoge ouderdom vooral af te lezen aan de slanke achzijdige hoektorentjes op natuurstenen kraagstenen. Deze torentjes, zogenaamde ar-

De bijzondere voorgevel van Oude Delft 167 overleefde de stadsbrand. De wapenschilden boven de ingang werden in de 17de eeuw door het Hoogheemraadschap Delfland aangebracht. (wfw, MD)

Huizen van vóór 1536 in het door de brand getroffen gebied

De geschilderde stadsplattegrond van Delft na de stadsbrand van 1536 beeldt in het door de brand getroffen gedeelte van de stad behouden gebleven muurresten af, zelfs enkele hele voorgevels. Resten van muurwerk van vóór 1536 worden nog steeds in de bebouwing aangetroffen en één voorgevel die de brand overleefde bestaat nog steeds. Dat is die van Oude Delft 167, het monumentale huis van Jan de Huyter, sinds 1645 het Gemeenlandshuis van Delfland. De geheel met natuursteen beklede voorgevel is in volle omvang op het schilderij afgebeeld. Voor het overige lijkt het huis achter die gevel wel uitgebrand te zijn, wat ook wordt gestaafd door dendrochronologisch onderzoek.¹ De voorgevel valt op door het gebruik van natuursteen en dan vooral door de overvloed aan decoratief beeldhouwwerk. De voorgevel is niet alleen voorzien van onder meer geprofileerde lijsten, overkragingsbogen en tracteringen maar ook allerlei gedetailleerd uitgewerkte figuratieve details, zoals hopbellen, narrenbellen, wijnranken, vuurslagen, Franse lelies, knoestige stokken, dierenfiguren (zowel bestaande dieren als fabeldieren) en menselijke figuren. Enkele dieren zijn met elkaar of met 'mannetjes' in hevig gevecht. De trapgevel is voorzien van pinakels die de vorm hebben van een piedestal waarop een versierde kolom met een dierenfiguur was geplaatst.² De betekenis van de geveldecoratie is niet geheel duidelijk maar enkele ornamenten hebben een heraldische betekenis. Duidelijk heraldisch zijn een vrouwelijk en een mannelijk wapenschild waarvan het laatste wordt gecombineerd met het ordeteken van het Gulden Vlies. Over de geschiedenis van het huis en zijn bewoners en gebruikers is meermalen gepubliceerd.³ Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van het archief van het Hoogheemraadschap Delfland. Marg. Kossmann verdiepte zich in de vroegste geschiedenis en probeerde de bete-

kenis van de gevelornamentiek te achterhalen,⁴ maar ook zij kon niet alle raadsels oplossen. De hopbellen zouden verwijzen naar de hopaccijns waarvan Jan de Huyter, als pachter van het hoptgeld, de ontvanger was. De gebeeldhouwde letters H, P en H zouden verwijzen naar respectievelijk de veronderstelde roepnaam Hans of Hannekin van Jan (= Johannes) de Huyter, naar zijn vrouw Petronella en naar zijn achternaam. Andere elementen interpreteerde zij als heraldische motieven die verwijzen naar de graven van Holland en de graven van Bourgondië. Daarbij voerde zij aan dat de vader van Jan de Huyter het leenrecht op de grafelijke herberg bezat en dat Jan de Huyter zijn huis ook gebouwd zal hebben om vorsten en andere hooggeplaatste gasten onderdak te kunnen bieden. Het huis was daartoe, als ongetwijfeld het fraaiste, gerieflijkste en grootste van de stad, bij uitstek geschikt. Jan de Huyter, die meerdere hoge functies bekleedde zoals die van schout, was verreweg de rijkste man van de stad en onderhield contacten met meerdere vorsten aan wie hij zelfs geld leende.⁵ In 1540 logeerde keizer Karel v bij hem in het huis dat toen geheel hersteld was.⁶

Een exact bouwjaar van het huis is niet aan te geven, temeer omdat het meerdere vleugels tellende pand zeker in meer dan één bouwfase moet zijn ontstaan.⁷ In de literatuur varieert het bouwjaar van rond 1505 tot 1520 à 1530. Het huis moet in ieder geval in het eerste kwart van de 16de eeuw, en vóór 1520 zijn ontstaan.⁸ De gevel van Oude Delft 167 bevat meerdere soorten natuursteen. Hardsteen is gebruikt voor de plint en de deur- en raamomlijstingen met op enkele blokken de groeumerken van het Henegouwse steenhoudersbedrijf van de familie Le Prince. In de vlakken tussen de ramen zijn blokken Ledesteen gebruikt, een andere Belgische kalksteensoort. De kraagstenen, de tracteringen in de boogvullin-

De voorgevel van het De Huyterhuis, bezit een opmerkelijke gedetailleerde decoratie, onder meer met heraldische motieven. (wfw, MD)

Deel 2

Typologie

Achterom 45 en 47 werden samen, met het poortje links ervan, in 1620 gebouwd. (wfw)

Het diepe huis zonder verdieping

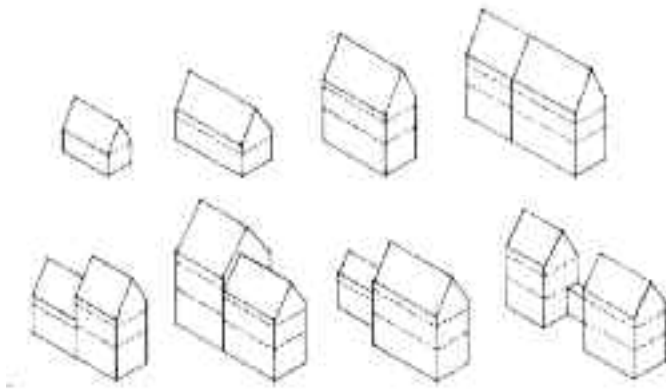
De uiterlijke verschijningsvorm van een huis wordt niet alleen bepaald door de architectuur van de voorgevel maar ook door de hoofdvorm. Die wordt onder meer bepaald door de plattegrond, de oriëntatie op de straat, het aantal verdiepingen, de vorm van het dak, de indeling en de eventuele samenstelling uit meerdere bouwvolumes zoals achterhuizen en zijhuizen.¹ Het is echter lastig, en feitelijk zelfs onmogelijk alle huizen in een typologisch hokje te plaatsen. Wanneer is iets een variatie op een thema en wanneer een afzonderlijk type? Is de hoofdvorm in één fase ontstaan of bij een of meer latere wijzigingen? Van veel huizen is door latere verbouwingen de vorm in de 16de of 17de eeuw niet meer te achterhalen. Toch is het duidelijk dat een eenvoudig hofeshuisje een geheel ander huistype is dan een groot 'patriciërshuis' aan een hoofdgracht en dat er veel tussenvormen of daarvan afwijkende vormen zijn aan te wijzen. De typologie is daarom toch een interessante invalshoek om een beeld te scheppen hoe de Delftse huizen er in de 16de en 17de eeuw uitzagen.

Vanwege de vanouds in Delft aanwezige parcellering met smalle en diepe percelen is het diepe huis, een huis met een smalle voorgevel aan de straat, het meest voorkomende huistype. Aanvankelijk hadden alle huizen, ook middenstandshuizen en huizen van de gegoede klasse, slechts één bouwlaag en een kap, net als boerderijen. Verschil in status of functie werd gevormd door de afmetingen van het huis, de indeling en de mate van decoratie. In de kleinste vorm, slechts ter breedte van een venster en een deur, werden het type vooral gebouwd aan de 'eenvoudigere' grachten, straten en stegen in de oostelijke delen van de stad, en aan stegen die op de hoofdgrachten uitkomen.

De woonhuizen waren als regel ingedeeld in een voorhuis en achterhuis, met een stookplaats in het ach-

terhuis. In de kleinste vorm waren voor- en achterhuis, als ze althans waren voorzien van een samengestelde balklaag, twee balkvakken diep. In grotere huizen kregen voor- en achterhuis uiteraard meer balkvakken, vaak drie of vier. Huizen konden na verloop van tijd worden vergroot door het achterhuis naar achteren toe te verlengen waarbij eventueel een tweede dwarsmuur kon worden aangebracht zodat een driedeling ontstond. De middelste ruimte wordt wel 'binnenhaard' genoemd. Verlenging naar achteren kon echter niet onbeperkt gebeuren omdat daarmee in het midden van het huis minder daglicht zou komen of het er of zelfs donker zou zijn. Panden op een hoek van een straat, steeg of poort konden in een zijgevel vensters krijgen. Maar als ze ingesloten waren door belendingen was dat niet mogelijk. Men kon dan een achterhuis realiseren dat smaller was dan het voorhuis (hoofdhuis) zodat de achtergevel van het hoofdhuis en de zijgevel van het achterhuis van een of meer vensters konden zijn voorzien, uitkijkend op het achtererf. Voor verdiepingloze huizen geldt dat de meest voorkomende wijze van vergroting bestond uit het toevoegen van een verdieping. Daarmee veranderde het huis van type en is de oorspronkelijke opzet nu vaak niet of nauwelijks nog te herkennen.²

De kleinste huizen waren licht en minder duurzaam gebouwd en de meeste zijn op den duur door nieuwbouw vervangen of van een nieuwe voorgevel voorzien, al dan niet met de toevoeging van een verdieping. Slechts enkele hebben nog een uiterlijk dat hun ouderdom en oorspronkelijke hoofdvorm toont, maar voorbeelden van die kleinste huizen met een voorgevel uit de 16de eeuw of eerder zijn in Delft niet meer te vinden. Er zijn echter nog wel enkele met een 17de-eeuwse voorgevel, maar dan in een gemoderniseerde of anderszins verbouwde vorm, en in alle gevallen zonder de oorspron-

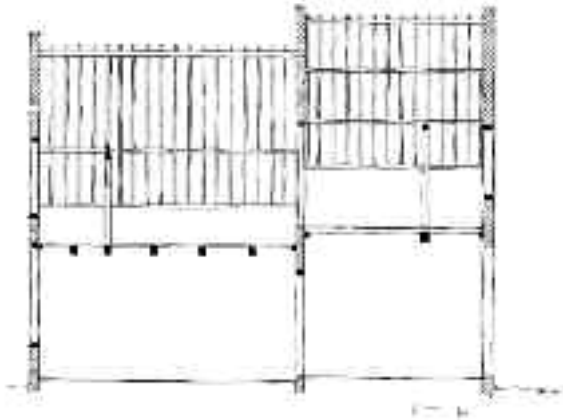

Het type van het diepe huis komt het meeste voor en kent vele varianten: met of zonder verdieping, met of zonder borstwering, met een even breed, smaller of breder achterhuis of met hoger of lager achterhuis.

Dertienhuizen 4, links, bezat nog een oude topgevel. Van Dertienhuizen 5 was de voorgevel jonger dan de balklaag met een gotische balkconsole. Achter de deur links bevond zich een poort waar het huis met zijn balklaag boven uitkraagde. (wfw)

kelijke vensters en voordeuren. Kort voor de sloop van de historische bebouwing aan de Dertienhuizen zijn enkele huizen aan die straat bouwhistorisch onderzocht.³ Daartoe behoorden twee kleine verdiepingloze huizen waarin moer- en kinderbinten waren toegepast. Dertienhuizen 5 was vier balkvakken diep en had als bijzonderheid dat de balklaag links boven een poort was uitgekraagd en dat er binnen aan de linkerkant nog een balkconsole met laatgotische peerkraalprofiel aanwezig was. Het huisje zou in eerste opzet uit de periode van vlak na de stadsbrand van 1536 hebben kunnen dateren, maar de relatief flauw hellende kapconstructie met kreupele stijlen en de daarbij behorende tuitgevel dateerden in ieder geval duidelijk van veel later datum. Gescheiden door een open plaatsje stond hierachter Cellebroerstraat 12. Dit huisje had zijn woonfunctie, net als de meeste huisjes aan de oostzijde van dit achterstraatje, al lang verloren en was, voorzien van een brede bedrijfsdeur, als garage of pakhuis in gebruik. De voorgevel was rond 1900 vernieuwd, maar daarachter ging een ouder huisje schuil met een samengestelde balklaag. Die was slechts twee balkvakken diep met in het eerste balkvak een raveling van een stookplaats en achter het tweede balkvak een smal vak zonder kinderbinten, waar een trap naar de zolder geleid zal hebben. Het huis was via een deur ter hoogte van het smalle vak achterin toegankelijk vanuit de erlangs lopende poort. De oorspronkelijke gevelindeling is niet meer bekend. Het kan in oorsprong een klein woonhuis zijn geweest, maar gezien de locatie van de stookplaats vlak achter de gevel kan het ook een bedrijfsruimte hebben bevat. Het huis kan in oorsprong ook een achterhuis zijn geweest dat bij Dertienhuizen 5 behoorde dat later als zelfstandig woonhuis diende en een entree opzij aan de poort kreeg. Van Dertienhuizen 5 gescheiden door een poort stond Dertienhuizen 4 met een steile tuitgevel. Het huis bestond uit een voorhuis en een iets hoger achterhuis. Het voorhuis bezat een enkelvoudige balklaag en één kaspant op de tweede van de vijf vloerbalken. Het spant stond daarmee vrij ver naar voren. Of er ooit een tweede spant aanwezig is geweest op de vierde balk of dat het met opzet meer naar voren was geplaatst, bijvoorbeeld vanwege de aanwezigheid van een stookplaats, kon niet worden vastgesteld. Het achterhuis had een samengestelde balklaag met twee vakken waarbij de moerbalk niet halverwege, maar verder naar achteren was geplaatst om vrij te blijven van de stookplaats tegen de

Dertienhuizen 4 bestond uit een voorhuis en een hoger, mogelijk ouder, achterhuis. (WFW)

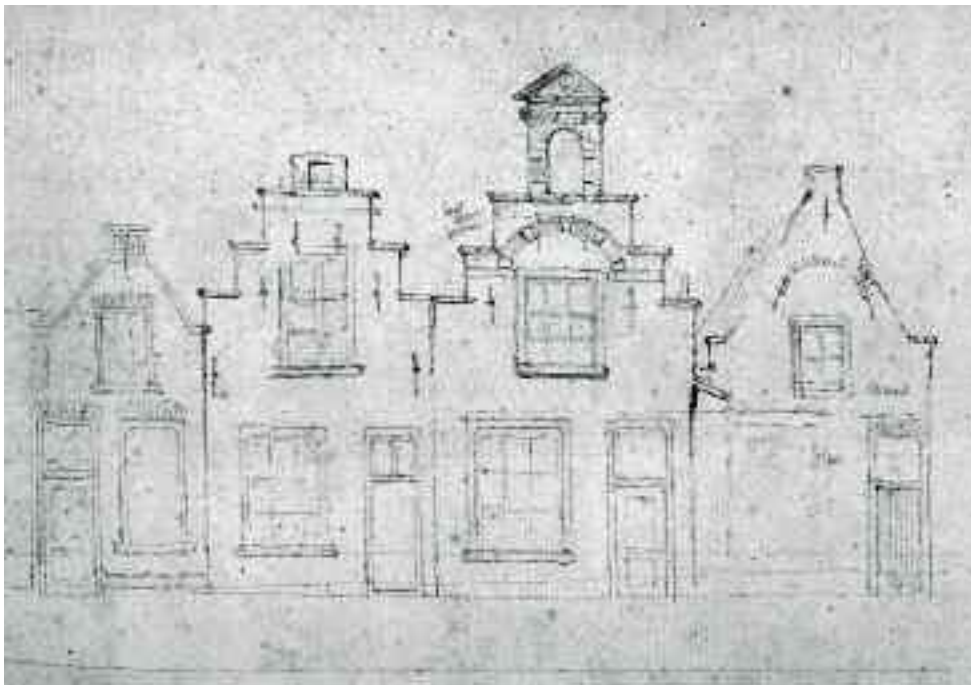
rechterzijgevel. Deze zijgevel bezat aan de buitenzijde een uitkragende tandlijst om het dakvlak verder uit te laten steken zodat hemelwater niet langs de gevel liep.

Kleine huizen voor minder draagkrachtigen werden meestal niet als individuele woningen door henzelf gebouwd, maar in een rijtje van meerdere huizen door iemand of een instelling die de huisjes verhuurde. Dat zullen vooral rijtjes huisjes zijn geweest met een doorlopend dak evenwijdig aan de straat omdat die iets goedkoper zijn te realiseren dan diepe huizen. Maar rijtjes identieke kleine diepe huizen waren zeker niet zeldzaam. Vlamingstraat 77 blijkt onderdeel van zo'n rijtje te zijn geweest. Het pand is eerder al genoemd vanwege zijn trapgevel en bijzondere ontlastingsbogen die bestaan uit een korfboog met daarin naast elkaar twee ingeschreven bogen. Het huis bezat oorspronkelijk één bouwlaag en een vrij steile kap. Met een inwendige breedte van ca. 3,10 m en een diepte van ca. 7,60 m was het vrij klein. Het werd ooit iets verhoogd door de borstweringen verder op te metselen tot een hoogte van een bruikbare verdieping en daarop een nieuwe kap aan te brengen. Merkwaardig genoeg behield men de oude trapgevel. Daardoor moest de oude nokhoogte worden aangehouden en gaf men het nieuwe dak een veel flauwere helling. De verhoging stak links en rechts iets buiten de contour van de onderste trappen van de gevel uit en werd daar gepleisterd. Het pand was lange tijd een 'onbewoonbaar verklaarde woning' geweest en verkeerde in een zodanig slechte toestand dat bij de restau-

Vlamingstraat 77. Uit de aanwezigheid, of juist de afwezigheid, van accentuerende rode steentjes in het gelige metselwerk blijkt dat het is gebouwd in een rijtje met links en rechts tenminste één identiek huisje. (documentatie WFW op opmetingstekening Tak Architecten, VA, MD)

ratie de achtergevel geheel en de voorgevel voor een belangrijk deel, opnieuw moesten worden opgemetseld.⁴ Het metselwerk bestaat uit een gelig-roze steen met een decoratieve toepassing van felrode baksteen. Het aanbrengen van rode accenten op hoeken en randen was in de 17de eeuw vrij gebruikelijk als een goedkopere variant van de decoratieve toepassing van natuursteen en is vooral waar te nemen bij boerderijen in de wijde omgeving van Delft. De rode baksteen van Vlamingstraat 77 heeft een zeer fijn baksel dat doet denken aan het baksel van bloempotten en dakpannen. Dergelijke steentjes staan bekend als Leidse steen. De rode stenen van Vla-

Jan Heesterman tekende in 1924 de voorgevels van Geerweg 71 t/m 74. De top van Geerweg 74 lijkt enigszins buiten verhouding. (AD)

Tijdens de vervanging van het pleisterwerk van de achtergevel van Geerweg 72 kwam het 17de-eeuwse metselwerk in het zicht. Onder het pleisterwerk van de voorgevels van Geerweg 72 en 73 zal een zelfde soort metselwerk schuilgaan. (WFW, MD)

mingstraat 77 bleken zeer zacht en sterk aangetast door verwerking. Ze zijn toegepast in de ontlastingsbogen, in een band ter hoogte van de onderdorpel van het venster op zolderniveau, op de hoeken van de treden van de trapgevel en rond de luikopening op vlieringniveau. Het valt op dat de rode steentjes ontbreken langs de randen van de gevel, waar ze normaal gesproken wel toegepast zouden moeten zijn. Dat ze hier ontbreken, kan worden verklaard als het huis is ontstaan als onderdeel van een rijtje van meerdere identieke huizen, waarvan het gevelvlak op de begane grond over het hele rijtje doorliep, terwijl ieder huis zijn eigen trapgevel bezat. Dat het huis er inderdaad een in een rijtje moet zijn geweest, blijkt uit de aanzet van een klein, in rode baksteen gemetseld boogje links. Het is het restant van een hemelwaterafvoer van een goot tussen twee daken die door de opening in het gevelvlak op straat loosde. Gezien de vergelijkbare gevelbreedten van belendende pandjes was Vlamingstraat 77 onderdeel van een rijtje dat zich ten minste heeft uitgestrekt ter plaatse van Vlamingstraat 71 tot en met 79 en daarmee vier huisjes omvatte. De achtergevel was oorspronkelijk een tuitgevel met vlechtingen. Tot de restauratie en de noodzakelijke volledige vernieuwing van de zeer vervallen achtergevel in 1995, bleven op zolderniveau sporen van de oude gevelindeling bewaard. Van het kruiskozijs op zolderniveau bleef de

bovendorpel nog behouden toen het werd vervangen door een nieuw maar kleiner venster. Het venster was nooit voorzien van een ontlastingsboog of strek. Op vlieringniveau was een kloosterkozijs aanwezig. De linkeropening, nog met de sponning voor glas in lood, was dichtgemetseld. Dit kozijs doorbreekt links en rechts de vlechtingen waaruit blijkt dat dit venster hier pas later bij een verbouwing is aangebracht als vervanging van een veel kleiner venster of kleinere luikopening.